

KONVERZIA UHORSKEJ ŠLACHTY V DRUHEJ TRETINE 16. STOROČIA (PRÍKLAD IMRICHA BUBEKA Z PLEŠIVCA)

Monika Tihányiová

Predkladaný príspevok približuje počiatky reformácie v Uhorskom kráľovstve a jej šírenie sa v radoch uhorskej šľachty. Na príklade konkrétneho príslušníka významného šľachtického rodu chceme poukázať na včasné prenikanie nových myšlienok reformácie aj medzi vysokých cirkevných hodnostárov, ktorí s novou vierou sympatizovali súčasne s vykonávaním svojho cirkevného úradu.

1 Šírenie reformácie v Uhorsku pred rokom 1526

Prvé kontakty reformácie s Uhorským kráľovstvom sú v písomných prameňoch zachytené krátko po roku 1517. Už v roku 1520 sa údajne po Budíne šírili exempláre Lutherovho traktátu *O babylonskom zajatí*.¹ V Budíne v tom čase pôsobil aj jeden z prvých duchovných, kázucich v Lutherovom duchu, Konrád Cordatus.² Na samotnom kráľovskom dvore, priamo u kráľovnej Márie Habsburskej, našli mimoriadnu odozvu myšlienky významného humanistického vzdelanca, Erazma Rotterdamského. Kráľovský pár tiež vydržiaval na svojom dvore kaplánov, ktorí sympatizovali s reformačnými myšlienkami. Napokon, ich dôvernými radcami boli Albrecht a Juraj Brandenburskí, prostredníctvom ktorých sa na dvor dostali dokonca aj samotné Lutherove diela. Dokladom toho, že kráľovná Mária tieto diela poznala, sú jej slová v liste z roku 1523.³ Mária sa tiež údajne zastala v roku 1524 pred kráľovskou radou jedného kazateľa, ktorý sa vo svojej reči vyjadril proti pápežovi a opäť. Týmto kazateľom bol zrejme spomínaný Cordatus.⁴

Nie je prekvapením, že s prvými pokusmi o šírenie reformačných myšlienok sa stretávame v rámci Uhorska vo významných mestách, vrátane tých na území dnešného Slovenska, v stredoslovenskej banskej, v spišskej a vý-

¹ MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír: *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava 2012, s. 156.

² KÓNYA, Peter – CSEPREGI, Zoltán (edd.): *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska. Három lutheri hitvallás Magyarországon. Drei lutherische Glaubensbekenntnisse aus Ungarn*. Prešov 2013, s. 13.

³ CSEPREGI, Zoltán: *Udvári papok Mária királyné környezetében*. In: MATUZ, Edit (összeáll.): *Habsburg Mária, Mohács özvegye: a királyné és udvara, 1521–1531*. Budapest 2005, s. 48.

⁴ Tamže, s. 48.

chodoslovenskej oblasti. Prirodzene to vyplynulo z čulých medzinárodných obchodných a hospodárskych vzťahov s nemeckými krajinami, z prevažnej väčšiny miestneho obyvateľstva nemeckej národnosti, ale aj z akademickej peregrinácie humanistických učencov, ktorí po svojich univerzitných štúdiách a pôsobení mimo Uhorska, zavítali aj sem a našli uplatnenie vo viacerých mestských školách, v mestských radách či v radoch mestských kazateľov. Takto už v roku 1518 prichádza do Uhorska známy bavorský humanistický vzdelanec a básnik Valentín Eck (Ecchius) a stáva sa rektorom školy v Bardejove. Od roku 1520 pôsobil v Levoči a neskôr v Košiciach ďalší humanistický vzdelanec, Angličan Leonard Cox, prívrženec myšlienok Erazma Rotterdamského. V rokoch 1521 až 1524 pôsobil v Prešove Sebastián Steinhofer, o ktorom vieme, že spolu so svojim nasledovníkom Jánom Rullom a ďalším Coxovým študentom ešte z Krakova, mestským notárom Jurajom Wernerom, boli už prívržencami nového učenia.⁵ V roku 1521 poslal prior kláštora v Königsteine farárovi v Banskej Štiavnici Lutherove knihy.⁶ V rovnakom čase, od roku 1522, zaznamenávame aj prvých študentov z Uhorska na univerzite vo Wittenbergu. Záujem uhorských študentov o vzdelanie na tejto univerzite, ktorá vznikla už v roku 1502, je evidentný až po roku 1518, a teda po tom, ako tu začal popri Martinovi Lutherovi prednášať aj Filip Melanchton. Vôbec prvým študentom z územia Uhorska, ktorého zaznamenávame na tejto univerzite, bol Juraj Baumheckel z Banskej Bystrice, neskôršie známy predstaviteľ reformného hnutia.⁷ Za jeden z prvých priamych dokladov o prítomnosti reformačného humanizmu v Uhorsku ako i na území dnešného Slovenska sa považuje aj list z mája 1522, ktorý adresoval banskoštiavnický notár Bartolomej Franfurkter (Frankfordinus) kremnickému notárovi Jurajovi Eyskerovi, v ktorom spomína príchod „nášho“ Konráda Cordáta z Ríma. Rovnako sa tiež vyjadruje k údajnému predvolaniu „nášho“ Luthera ako „oblúbenca Krista“ („Lutherus noster cui Dominus jesus benevelit“) do Norimbergu.⁸ Od roku 1523 sa zas

⁵ KÓNYOVÁ, Annamária: *Polsko-uhorské kontakty protestantov v 16.–17. storočí*. In: Res Gestae. Czasopismo Historyczne, 4, 2017, s. 85; DOMENOVÁ, Marcela: *Prešov*. In: LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava 2010, s. 345.

⁶ ŠTEFÁNIK, Martin: *Banská Štiavnica*. In: LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava 2010, s. 69.

⁷ REVÉSZ, Imre: *Magyar tanulók Wittenbergben Melanchthon haláláig*. In: Magyar Történelmi Társ, VI, 1859, s. 208.

⁸ CSEPREGI, Zoltán: *A reformáció kezdetei Magyarországon (ďalej len A reformáció)*. In: Ige-Idők. A reformáció 500 éve. Budapest 2019, s. 68; ŠTEFÁNIK, M.: *c. d.*, s. 69.

v mestskej knihe Rožňavy spomína priklonenie sa miestneho farára Petra k novým reformačným myšlienkam.⁹

Na uvedených príkladoch, v ktorých by sa dalo pokračovať, je vidieť, že v najstaršom období prenikla reformácia predovšetkým do úzkeho prostredia kráľovského dvora a v o trochu väčšej miere medzi mešťanov významnejších miest. Uhorská šľachta sa k tomuto novému duchovnému fenoménu stavala zatiaľ odmietavo. Svedčia o tom aj prvé zákony prijaté uhorským snemom v roku 1523, podľa ktorých mali byť všetci luteráni a ich ochrancovia ako kacíři a nepriatelia Panny Márie odsúdení na stratu hlavy a majetku. V roku 1525 členovia snemu ešte pritvrdili, keď prijali zákon, ktorý nariaďoval vykynoženie Lutherových stúpcov, pričom uložil ich upaľovanie tak duchovným, ako aj svetským osobám.¹⁰ V tom istom roku a v podobnom duchu vydala nariadenie týkajúce sa odsúdenia Lutherovho učenia Šarišská župa. Sám panovník Ľudovít II. napomínal Bardejovčanov, aby všetky svetské osoby, ktoré podľahli a nasledujú toto učenie, boli náležite vypočuté a potrestané mučením. Ak by sa tieto názory zistili u cirkevných osôb, tie mali byť poslané k jágerskému vikárovi, ktorý mal takéto prípady dodatočne ďalej prešetriť.¹¹ Začalo sa prenasledovanie vyznávačov novej viery, pričom mnohé prípady naozaj skončili na hranici upálením.

Zlom v šírení reformácie v Uhorskom kráľovstve nastal hneď po katastrofálnej porážke uhorského vojska Osmanmi v bitke pri Moháči (29. 8. 1526), kde v boji či na úteku z boja zahynula elita svetskej a cirkevnej aristokracie Uhorska na čele so samotným panovníkom Ľudovítom II. Jagelovským. K reformácii tak začalo inklinovať čoraz viac obyvateľov Uhorska, ktorí vinili svätcov, že dopustili takýto nešťastný osud Uhorska.¹² Utvrdzovali ich v tom aj slová ich domácich kazateľov. Jedným z prvých bol Matej Dévai (1500–1548), po roku 1526 šíriteľ tézy o nevšímavosti svätcov o Uhorsko, o ich tzv. zaspatosť. Dévai je dnes v slovenskej i maďarskej historiografii označovaný za prvého uhorského reformátora, ba dokonca za „uhorského Luthera.“¹³ Jeho myšlienky odsudzujúce vieru svätcov a zdôrazňujúce vzájomnú pomoc medzi ľuďmi,

⁹ SKALSKÁ, Monika: *Rožňava*. In: LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava 2010, s. 390.

¹⁰ KÓNYA, Peter a kol.: *Dejiny Uhorska (1000–1918)*. Prešov 2013, s. 225.

¹¹ HUDÁČEK, Pavol: *Bardejov*. In: LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava 2010, s. 92.

¹² CSEPREGI, Z.: *A reformáció*, s. 68.

¹³ KÓNYOVÁ, Annamária – KÓNYA, Peter a kol.: *Konfesionálny vývin Uhorska v ranom novoveku*, Prešov 2017, s. 124.

našli svojich sympatizantov aj v radoch uhorskej šľachty, a to už na samom začiatku druhej tretiny 16. storočia.

2 Matej Dévai, prvý reformátor domáceho uhorského pôvodu

O Dévaiovom odklonení sa od katolíckej cirkvi prvýkrát hovorí list Juraja Szerémiho, dvorného kaplána Jána Zápoľského z konca decembra 1527. Szerémi sa na svojom úteku z Košíc dostal do Boldogkő, na dvor Štefana Tomoriho, kde sa stretol s jeho tunajším kaplánom Matejom Dévaikom, kedysi horlivým katolíkom, v tom čase už pravým luteránom („et erat valde devotus in fide nostra catholica recta, qui nunc est summus lutherianus“).¹⁴ Je nepochybné, že Szerémiho list hovorí o Matejovi krátko po tom, ako tento definitívne prepadol novým reformačným myšlienkam a využil ich aj pri zmierení sa s obrovskou tragédiou, ktorá postihla Uhorsko. Dévaiovu životnú púť máme možnosť sledovať v prameňoch už od roku 1523, keď ho nachádzame v registri burzy uhorských študentov v Krakove („Mathias Stephani de Vnaniensi“).¹⁵ Patrilo do komunity uhorských študentov, ktorí spoločne zdieľali ubytovanie pod dohľadom skúsenejšieho magistra. Akoby dodatočne, po tom, čo Dévai začal študovať v roku 1529 na univerzite vo Wittenbergu a oficiálne sa prihlásil k Lutherovmu učeniu, bolo pri krakovskom zápise na okraj dopísané: „Hic Mathias pestem lutheranam invexit, homo perditus, et filius perditionis“, a teda „tento Matej, skazený človek a syn skazy, sem priniesol Lutherov mor.“¹⁶

O Matejovi sa ďalej predpokladá, že jeho študentské roky začínali v Budíne a boli zrejme spojené aj s františkánskym rádom. Tiež sa najnovšie predpokladá, že v čase jeho univerzitných štúdií v Krakove bol kňazom prepoštvstva sv. Mikuláša v Stoličnom Belehrade. Nevedno kedy, azda hneď po príchode z Krakova, ho prijal za kaplána na svojom hrade Boldogkő (Zemplínska ž., dnes v Maďarsku) spomínaný Štefan Tomori, príbuzný Pavla Tomoriho, neobého kaločského arcibiskupa a veliteľa uhorského vojska pri Moháči. Štefan bol v tom čase kráľovským radcom Jána Zápoľského a Dévaia nepochybne prijal ešte ako rímskokatolíckeho kňaza, člena mnišského rádu, ktorý už čoskoro – ako sme to videli v spomínanom liste – začal inklinovať k novej reformovanej viere. Preto neprekvapuje, že sa s ním následne stretávame v roku 1529 priamo

¹⁴ *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából I.–IV.* (ďalej len ETE). BUNYITAY, Vince – RAPAICS, Rajmond – KARÁCSONYI, János – KOLLÁNYI, Ferencz (edd.): Budapest 1902–1909; ETE I, č. 361, s. 356.

¹⁵ HARASZTI, Szabó Péter – KELÉNYI, Borbála – SZÖGI, László: *Magyarországi diákok a prágai és krakkói egyetemeken 1348–1525*. Budapest 2017, s. 443.

¹⁶ *Regestrum Bursae Cracoviensis Hungarorum*. Budae 1821, s. 37.

vo Wittenbergu, kde študoval do roku 1531.¹⁷ Počas tunajšieho pôsobenia sa spriatelil a často stretával aj so samotným Filipom Melanchtonom.¹⁸ Svoje univerzitné štúdiá absolvoval v čase konania snemu v Augsburgu (1530), na ktorom práve Melanchton predstavil zásady nového náboženského učenia protestantov – evanjelikov, prívržencov Lutherovho smeru reformy cirkvi. Po návrate z Wittenbergu, plný mnohých nových podnetov, opäť krátko pôsobil v Budíne. V tom čase to bolo ideálne miesto na šírenie nových reformovaných myšlienok, ktoré ľahko prenikli do tunajšej komunity nemeckých mešťanov. Maďarské a slovenské obyvateľstvo uhorského vidieka sa novej viere stále bránilo. Budín po Moháči opustili ústredné vládne orgány, ktoré sa presťahovali buď do dnešnej Bratislavy alebo riadili kráľovské Uhorsko priamo z Viedne. Budín už nebol hlavným mestom kráľovstva a bolo len otázkou času, kedy sa ho Osmani zmocnia trvalejšie. Ako ešte uvidíme, Matej našiel v Budíne aj svojho prvého patróna, Imricha Bubeka, stoličnobelehradského prepošta, ktorý podporil aj vydanie jeho prvých dvoch diel.

Ešte v tom istom roku 1531 zasiahlo Dévaia v Budíne pozvanie do Košíc, priamo od košickej mestskej rady. Dévai ho prijal a v meste sa stal obľúbeným reformovaným kazateľom, vysvetľujúcim mešťanom i poddaným z okolia systém a ciele reformácie v im zrozumiteľnom maďarskom jazyku. Jeho národno-sociálny až politický prejav vzbudil pozornosť u vysokých cirkevných hodnostárov, ba dokonca na jeho aktivity bol upozornený aj samotný panovník Ferdinand Habsburský, ktorý následne vydal nariadenie na jeho zatknutie. Na začiatku novembra sa tak Dévai stal obeťou dodržiavania spomínaných snemových zákonov a nariadení panovníka, keď bol ako cirkevná osoba zatknutý kvôli verejnému vyznávaniu Lutherovho učenia, a to na príkaz jágerského biskupa a zároveň kráľovského kancelára Tomáša Salaháziho.¹⁹ Nedošlo však k uväzneniu v Jágri, ale k odvečeniu priamo do Viedne. O jeho trojnásobnom neúspešnom vypočúvaní priamo viedenským biskupom s jasným cieľom prinavrátiť Dévaia do lona rímskokatolíckej cirkvi, kedy zvíťazila Dévaiova vytrvalosť, rozhladenosť a vzdelanosť, sa dozvedáme z biskupovej správy pre Ferdinanda z júla 1533. Biskup v nej sprostredkoval panovníkovi detaily z vypočúvania, vrátane jeho starostlivo vypracovaných otázok ohľadom Dévaiovoho učenia a presných Dévaiových odpovedí. Viedenský biskup Ján

¹⁷ HARASZTI, Sz. P. – KELÉNYI, B. – SZÖGI, L.: c. d., s. 443.

¹⁸ ÁGOSTON, István: *Dévai Mátyás életműve és korszakos vonatkozásai*. In: Theologiai Szemle, s. 27.

¹⁹ Dozvedáme sa o tom priamo z listu košickej mestskej rady, adresovanom vo februári 1532 uhorskému miestodržiteľovi. FRÁKNÓI, Vilmos: *Adalékok Dévai Bíró Mátyás élettörténetéhez*. In: Történelmi Tár. Budapest 1880, s. 1.

Faber napokon panovníkovi odporučil, aby vážna poslal späť do Uhorska, opätovne do rúk jágerského biskupa.²⁰ Hoci panovník toto odporúčanie prijal, Matejovi sa medzičasom podarilo z väzenia utiecť. Jeho kroky opäť smerovali do Budína, aj k Imrichovi Bubekovi, ktorý svoju náklonnosť k reformovanej viere demonštroval nielen verejným sympatizovaním s Dévaio, ale aj vzdaním sa celibátu a sobášom s dcérou budínskeho zlatníka. Táto udalosť dala podnet na druhé Dévaiovo väznenie v roku 1534 (tentokrát na popud Jána Zápoľského).

Od roku 1535 máme možnosť sledovať Dévaiov vplyv na ďalších mocných magnátov tej doby. Práve z listu pre Imricha Bubeka, ktorý Dévai napísal v máji 1535, sa dozvedáme, že miestom jeho ďalšieho pôsobenia sa stal dvor Tomáša Nádašdyho (v Sárvári, dnes v Maďarsku).²¹ Tu našiel útočisko a priaznivé podmienky pre rozvoj svojich myšlienok a písanie svojich teologických diel. V nich reagoval predovšetkým na útoky zo strany františkánskeho mnícha Gregora Szegediho, ktorý v roku 1535 vydal dielo, napádajúce vieru šírenú reformáciou i samotného Dévaia. Okrem toho sa Dévai zaslúžil aj o založenie prvej protestantskej školy v Uhorsku, v Szikszó (dnes v Maďarsku). V novembri 1536 dával svoj list už z Norimbergu a adresoval ho svojmu vtedajšiemu patrónovi, Tomášovi Nádašdymu („Domino et patrono meo Semper observandissimo“). Informoval ho o svojom šťastnom príchode do mesta, dôvodom čoho boli okrem iného aj ním spomínané očné a žalúdočné problémy a vyhľadanie lekárov. Nádašdymu sa zveril aj o svojich plánoch dostať sa až do Wittenbergu, čo sa mu napokon aj podarilo. Dozvedáme sa to nielen z jeho listov, ale aj z listu Filipa Melanchtona samotnému Nádašdymu, v ktorom nám potvrdil ako veľa znamenala podpora inteligentnej svetskej šľachty prvých reformovaných kazateľov („Veď priateľstvo vznešených pánov

²⁰ ETE II, č. 232, s. 262. Počas vypočúvania sa pýtal napr. na Dévaiov názor na prijímanie sviatostí, kedy biskupovi odpovedal, že sviatosť môže získať len Boh a nie človek. K jeho najpozoruhodnejším odpoveďiam patrí odpoveď na trinástu otázku, či popiera stotožnenie rímskej cirkvi s pravou cirkvou. Dévai odpovedal, že verí v spoločnú cirkev rozšírenú po celej zemi, ktorá sa zhoduje vo viere, láske a sviatostiach. Kvôli udržaniu poriadku a rôznym spoločenským cieľom má však odlišnú úctu k Bohu. Preto vraj popiera, že rímska cirkev je pravá cirkev, ktorá svätcov ako stúpencov evanjelia prenasleduje a spôsobuje toľko zla, a nenasleduje vo svojich konaniach Krista, ktorý neprišiel ľudí zničiť, ale udržať ich pri živote. ÁGOSTON, I.: *c. d.*, s. 28; ETE II, č. 234, s. 266.

²¹ ETE III, č. 33. s. 30. Tomáš Nádašdy bol v rokoch 1530–1532 kráľovským pokladníkom na dvore Jána Zápoľského. Neskôr sa stal chorvátskym bánom (1537–1542), krajinským sudcom (1543–1554) a napokon aj palatínom (1554–1562). BOTLIK, Richard: *The Court of King John I (1526–1540)*. In: <http://szapolyai.hupont.hu/26/the-court-of-king-john-i> [cit. 20. 10. 2021] (ďalej len *The Court*); BADA, Michal: *Slovenské dejiny II*. Bratislava 2017, s. 330–332.

veľmi potrebujeme proti úsudku nevzdelancov“).²² A Dévaiovi sa takýchto pánov podarilo pre reformovanú vieru získať ešte mnoho. Bol medzi nimi Peter z Perína (Perényi), Gašpar Šerédy (Serédy) či František Révay, a teda vysokopostavení uhorskí hodnostári vtedajšieho kráľovského Uhorska.²³

3 Život (konvertitu?) Imricha Bubeka z Plešivca

Spomedzi spomínaných šľachtických magnátov, ktorí podporovali činnosť Mateja Dévaia, sa zameriame na toho úplne prvého, ktorý sa nebál prejaviť mu svoju priazeň a podporiť ho v jeho aktivitách, a to ešte v dobách, keď takáto podpora bola vážne trestaná. Je to o to zaujímavejšie, že týmto prvým Dévaiovým svetským patrónom bol vysokopostavený cirkevný hodnosťár, pochádzajúci zo starobylého uhorského šľachtického rodu, majúceho za sebou tie najvyššie hodnosti na kráľovskom dvore, rozsiahle majetkové domény, a v neposlednom rade podporu výstavby a výmalby mnohých sakrálnych stavieb, podporu viacerých mníšskych rádov, vrátane pavlínov v ich rodovom kláštore v Gombaseku neďaleko Plešivca.²⁴

S Imrichom Bubekom sa v písomných prameňoch nepriamo stretávame od roku 1514. Nepochybné to bol práve on, za ktorým poslal jeho otec Ján

²² ÁGOSTON, I.: c. d., s. 30.

²³ Tamže.

²⁴ S najstaršími predkami rodu sa stretávame už v 13. stor., kedy získali od kráľa Bela IV. za zásluhy v boji proti Mongolom (1241–1242) rozsiahle územie v hornej časti Gemerskej župy s bohatými ložiskami nerastných surovín, predovšetkým železnej rudy, ale aj zlata, striebra a medi. Práve ťažba a spracovanie vyťažných rúd v réžii zemepanského rodu tohto územia (od 14. stor. rozdeleného na vetvu Bublikovcov z Plešivca a pánov zo Štítnika), ktoré neustále vlastnil s väčšími a menšími obmenami až do konca druhej tretiny 16. stor., priviedla rod na kráľovský dvor. Už koncom prvej polovice 14. storočia sa príslušníci Bublikovcov z Plešivca vyznamenali vo vojenských i diplomatických službách kráľa Ľudovíta I. počas bojov o neapolské dedičstvo. V tomto období rovnako badáme výrazný záujem rodu o zvelaďovanie svojich gemerských majetkov, predovšetkým rodového sídla v Plešivci s rodovým Kostolom sv. Juraja, na freskovú výzdobu ktorého prizvali vtedajší príslušníci rodu maliarov priamo z dnešného Talianska. Od konca 14. storočia sledujeme v prameňoch aj osobitnú podporu rodového pavlínskeho kláštora v Gombaseku. V tom čase patrili príslušníci rodu k elite uhorskej šľachty, zastávali tie najvyššie hodnosti na kráľovskom dvore (napr. palatín Detrik Bublik, krajinský sudca Ján Veľký Bublik, sedmohradský vojvoda Imrich Bublik a i.). V stredovekých dejinách rodu zaznamenávame aj niekoľkých cirkevných hodnosťárov. Ešte v 14. storočí čanádskeho a neskôr varadínskeho biskupa Dominika Bubeka, kaločského arcibiskupa Mikuláša či priora johanitov Imricha. Koncom 15. stor. hrozilo rodu vymretie po meči, aj preto nadviazal príbuzenstvo so šľachtickým rodom Zápoľskovcov, ktorému zveril časť svojich majetkov. Práve ich prinavrátenie do rúk rodu bolo snahou generácie rodu prvej polovice 16. storočia, ktorú predstavoval Ján Bublik a jeho synovia Imrich a František. Viac o rode poz. ΤΗΑΝΥΙΟΥΑ, Μονίκα: *Bublikovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Rožňava 2017.

Bubek do Košíc na tamojšie gymnázium na návštevu a povzbudenie svojho kaplána, kňaza Imricha.²⁵ Už v roku 1518 zaznamenávame Imricha Bubeka v matrike Krakovskej univerzity („Emericus magnifici Joannis de Bebeg“).²⁶ Zaradil sa tak medzi niekoľko málo stredovekých uhorských šľachticov, ktorí absolvovali celé alebo časť z univerzitných štúdií. Krátko po štúdiách nasledoval kroky mnohých svojich významných predkov na kráľovský dvor, kde sa stal jedným z tajomníkov kráľovskej kancelárie (od roku 1524; „secretarius regiae maiestatis“).²⁷ V tom čase mal blízko k panovníkovi aj jeho otec Ján a v prostredí dvora sa pohyboval už aj jeho brat František.²⁸ V rovnakom období nachádzame Imricha aj v hodnosti prepošta kolegiátnej kapituly pri Kostole sv. Mikuláša v Stoličnom Belehrade. Ako prepoštovi („prepositum Albensem minorem“) mu v októbri 1530 z Augsburgu adresoval list Mikuláš Oláh, tajomník kráľovnej Márie, neskorší ostrihomský arcibiskup.²⁹ O Imrichovom vrúcnom vzťahu k cirkvi, a k pavlínskemu rádu zvlášť, svedčí zaujímavá príhoda, ktorú v spojitosti s ním zaznamenal vo svojich dejinách pavlínskej rehole jej generálny prior Gregor Gyöngyösi. Približuje nám Imrichove trápenia s bolesťou zuba, ktoré sa mu podarilo zázračne odvrátiť po tom, čo sa zúčastnil ako jeden z mníchov slávnostnej procesie uloženia relikvie sv. Pavla do pavlínskeho Kláštora sv. Vavrinca v Budíne.³⁰ Zdá sa, že Imrich sa až do začiatku tridsiatych rokov pevne držal svojej viery, na rozdiel od svojho brata Františka, o ktorom sa už v roku 1529 dozvedáme, že sa urážlivo vyjadroval o ostrihomskom arcibiskupovi a neoprávnene obsadil niektoré jeho majetky.³¹ Františkovo správanie, tak blízke aj iným vtedajším uhorským šľachticom, sa síce opieralo o postupné prenikanie reformácie do kráľovstva, avšak zneužívalo

²⁵ BÉKEFI, Remig: *A népoktatás története Magyarországon 1540-ig*. Budapest 1906, č. CVI., s. 292.

²⁶ HARASZTI, Sz. P. – KELÉNYI, B. – SZÖGI, L.: *c. d.*, s. 426.

²⁷ Magyar Nemzeti levéltár, Országos Levéltár, Budapešť (ďalej len MNL OL), Diplomatikai Levéltár 229 769. Listinu adresovanú mestskej rade v Prešove datoval Imrich vo svojom rodovom sídle v Plešivci.

²⁸ Ján Bubek z Plešivca bol koncom 15. storočia kráľovským pohárnikom (1493–1497). Okolo roku 1495 sa dostal do čela Osmanmi neustále ohrozovaného územia Bosnianskeho banátu. Bol jedným z tých, ktorý po bitke pri Moháči oznámili v Budíne kráľovnej Márii porážku uhorského vojska a smrť kráľa. Následne organizoval obranu proti Osmanom. V roku 1531 ho máme v prameňoch doloženého ako jágerského župana. Jeho syn František sa stal v roku 1527 gemerským županom v službách Ferdinanda Habsburského. TIHÁNYIOVÁ, M.: *c. d.*, s. 52–58.

²⁹ Oláh v liste Imrichovi vysvetľuje, prečo mu neodpovedal na jeho listy. SZILÁGYI, Emőke Rita (ed.): *Nicolaus Olahus. Epistulae I. 1523–1533*. Budapest 2018, č. 102, s. 164.

³⁰ GYÖNGYÖSI, Gregorius: *Vitae fratrum eremitarum ordinis Sancti Pauli primi eremitae*. Edit: Franciscus L. Hervay. Budapest 1988, s. 183.

³¹ ETE I., č. 510, s. 510.

ho práve na svoje nelegálne skutky, spojené s neoprávneným privlastňovaním si cirkevných majetkov.³²

Presné okolnosti počiatkov Imrichovho sympatizovania s novou reformovanou vierou síce nepoznáme, no jednoznačne môžeme za nimi vidieť silný vplyv Mateja Dévaia. K stretnutiu oboch došlo najneskôr v roku 1531, keď sa Dévai vrátil z Wittenbergu a žil istý čas v Budíne, práve u Imricha Bubeka, ktorý v meste vlastnil dom.³³ O ich kontaktoch v tomto roku svedčí aj Dévaiov list, ktorý adresoval Imrichovi a oznamoval mu, že sa spoločne vyberú za Jánom Zápoľským, ktorý je momentálne v Päťkostolí (Pécs v Maďarsku).³⁴ List je tiež dôkazom Imrichovho prestúpenia do tábora Jána Zápoľského (ešte na jeseň 1527 sa zúčastnil korunovácie Ferdinanda Habsburského) a len nám potvrdzuje bežné lavírovanie mnohých vtedajších uhorských šľachticov medzi oboma protikráľmi, podľa toho, ktorý im čo v danom momente mohol poskytnúť.³⁵ Za Imrichovým prestúpením do tábora Jána Zápoľského bol tiež nepochybne jeho benevolentnejší postoj k šíreniu reformácie. Imrich sa stal jedným z tajomníkov jeho dvora („secretarius regius“) a tiež kráľovským personálom („personalis presentiae regiae“).³⁶

Počas svojho pobytu v Budíne napísal Dévai svoje prvé dve diela, ktoré však zrejme ostali len v rukopise. Bolil napísané v maďarčine, preto sa veľmi rýchlo a ľahko rozšírili medzi ľuďmi a tešili sa veľkej popularite. Dozvedáme

³² Zdá sa, že na prvých útokoch Františka na cirkevné majetky sa podieľal aj jeho brat Imrich. Trochu zmätočne to potvrdzuje korešpondencia Mikuláša Oláha z rokov 1532 a 1533, v ktorej sa striedavo vo viacerých listoch dočítame o útoku Bubekovcov či len samotného Františka na benediktínsky kláštor v Teplici (dnes Miskolc-Tapolca v Maďarsku). SZILÁGYI, E. R. (ed.): c. d., č. 174 s. 236, č. 174, s. 314, č. 235, s. 351, č. 274, s. 387, č. 313, s. 490, č. 372, s. 500, č. 380. Imrich sa mal tiež údajne s Františkom podieľať na násilnom odoberaní zvonov z kostolov za účelom výroby diel. V roku 1540 sa František neslávne zapísal do dejín ako ten, ktorý nechal zhodiť anabaptistu Andreja Fischera z veže svojho hradu Krásna Hôrka. ETE II, č. 417, s. 383.

³³ VÉGH, András: *Buda város középkori helyrajza I.* Budapest 1983, s. 244. Podľa niektorých maďarských historikov sa zvykne uvažovať, že cesty oboch sa skrížili už v Stoličnom Belehrade. Vychádza sa pritom zo zápisu spomínaného registra univerzitnej burzy v Krakove, kde bolo pri Matejovi ešte uvedené, že pochádza z belehradskej diecézy (dioc. Abe Regalis). HARASZTI, Szabó P. – KELÉNYI, B. – SZŐGI, L.: c. d., s. 443.

³⁴ PAYR, Sándor: *A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története*. I. kötet. Sopron 1924, s. 496.

³⁵ Krátko po korunovácií vrátil Ferdinand Imrichovi a jeho bratovi Františkovi ich niekdajšie hradné panstvo Krásna Hôrka, ktoré sa v poslednej tretine 15. storočia dostalo do rúk Zápoľských. MNL OL, Libri Regii I, s. 7. ТИХАНЬЮВÁ, Моника: c. d., s. 58. O prestupe Františka a Imricha do tábora Jána Zápoľského poz. aj list Tomáša Salaháziho Mikulášovi Oláhovi z mája 1532. SZILÁGYI, E. R.: c. d., č. 235, s. 314.

³⁶ BOTLIK, R.: *The Court*. O Imrichovom prestúpení do tábora Jána Zápoľského poz. tiež ETE II, č. 177, s. 198. Rovnakú hodnotu tajomníka uhorskej kráľovskej kancelárie zastával predtým aj na dvore Ferdinanda. MNL OL, Libri Regii I, č. 201, s. 112.

sa o nich až z neskorších zmienok, pričom o jednom z nich, ktoré sa venovalo zaspatosti svätcov (*Sententiae de sanctorum dormitione*), sa Dévai vyjadril, že bolo venované práve Imrichovi.³⁷ Hoci sa ich cesty po roku 1531 na čas rozišli, Dévai po úteku z viedenského väzenia našiel opäť azyl práve u Imricha v Budíne. Po jeho doterajších skúsenostiach skôr potulného kázania a argumentovania pre reformáciu sa pravdepodobne rozhodol, že niečo z toho sa už musí demonštrovať aj v reálnom živote. Aj takto si totiž môžeme vysvetliť nečakaný, v tom čase stále ojedinelý a netradičný, krok Imricha Bubeka koncom roka 1533, a teda krátko po príchode Dévai do Budína, oženiť sa. Skutočnosť, že sa vysoko postavený cirkevný hodnostár a ešte k tomu príslušník starobylého a známeho uhorského šľachtického rodu vzdal celibátu, vyvolala v spoločnosti silnú odozvu.³⁸

O sobáši sa napokon dozvedáme už koncom januára 1534 z listu istého právnika, Augustína Museusa, adresovaného záhrebskému biskupovi Šimonovi z Erdődu. Odosielateľ listu nám detailne približuje priebeh samotných zásnub či sobáša Imricha s dcérou v tom čase nebohého budínskeho zlatníka gréckeho pôvodu, ktorá údajne nielenže bola chudobná, ale vraj ešte aj škaradá. Ako sám zdôrazňuje, Imricha nakazilo luteránske učenie („Lutheranis dogmatibus imbutus“). Keď údajne sobášiaci kňaz pri obrade spomenul rímsku cirkev, Imrich ho napomenul, nech mu túto ani nepripomína, ale radšej evanjelium, podľa slobody ktorého si on berie túto ženu za manželku („ne Romanam ecclesiam mihi nomines, sed iuxta evangelium dixeris, iuxta cuius libertatem hanc ego desponso mihi in uxorem“). Na to vraj sobášiaci kňaz ostal bez slova a dlho v šoku nič nepovedal.³⁹ V súvislosti so spomínanou slobodou evanjelia išlo nepochybne o vnuknutie zo strany Mateja Dévaia, ktorý pri tom čerpal z učenia Martina Luthera o slobode každého človeka vo vyznaní viery. Autor listu nezabúda spomenúť aj Mateja Dévaia („quidam Lutherane heresis predicator“), ktorý vraj verejne kázal v dome Imricha Bubeka. Teraz sú však všetci traja z rozhodnutia panovníka väznení za uvedený skutok v nemenovanom hrade. Pri Matejovi dokonca uvádza, že je zavretý v starej veži hradu. Zaujímavá je poznámka autora listu o otvorenej a ojedinelej podpore Imricha Bubeka zo strany vtedajšieho päťkostolského biskupa. Dostal sa za to údajne aj

³⁷ ÁGOSTON, I.: c. d., s. 163. Druhé dielo, *Rudimenta salutis*, venoval spišskému prepoštovi Františkovi Bátsimu.

³⁸ Z toho istého roku sú známe sobáše kremnického a banskoštiavnického farára, ktorí sa za to museli vzdať svojich úradov. CSEPREGI, Zoltán: *Bebek Imre prépost budai menyegzője (1533). A szabadság evangéliumától a házaspapok rendjének reguláciáig.* (ďalej len *Bebek Imre*). In: *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Acta universitatis Szegediensis*, 2011, s. 4.

³⁹ BESSENYEI, József (ed.): *Lettere di principi. Litterae principum ad papam (1518–1578). Fejedelmi levelek a pápának (1518–1578)*. Roma – Budapest 2002, č. XXXIV/1, s. 202.

do vážneho sporu s ostrihomským arcibiskupom. V súvislosti s Imrichom tiež poznamenáva, že sa ohľadom jeho odsúdenia čaká na príchod miestodržiteľa, ktorý to má ukončiť za prítomnosti prelátov, magnátov a šľachticov kráľovstva. Autor listu si tiež spomína, ako sa dozvedel, že Bubek sa v celej tejto záležitosti chcel poradiť so Svätou stolicou v Ríme a úpenlivo žiadal pápeža, aby mu odpustil. Následne ale nečakal na odpoveď a ako kňaz sa oženil („desponsavit“). Po zatknutí Bubek nedostal strach, ba naopak potvrdzoval svoje rozhodnutie, že to dievča chce za manželku, chce s ňou žiť ako s manželkou, aj keby prišiel o hlavu a všetok majetok. Preto ju aj (slušne oblečená v sprievode viacerých jazdcov) v tajnosti odviedol do akejsi svojej pevnosti či opevneného hradu, a povedal, že dosiaľ, kým žil ako jeden z najhorších, každý mu tleskal, avšak teraz, keď chce začať byť dobrý a žiť podľa Boha, je uväznený a všetci sú proti nemu. Autor listu vyjadruje tiež ľútosť nad tým, že šíriteľom takýchto názorov je práve vysokopostavený duchovný.⁴⁰ Imrichov sobáš datovaný do roku 1534 sa dostal aj do diela Imrichovho súčasníka a známeho Antona Vrančiča. Aj on zdôrazňuje Imrichove nakazenie sa učením Martina Luthera.⁴¹

V rovnakom čase ako sa k záhrebskému biskupovi dostali informácie o Dévaiovom a Bubekovom osude, núkal tajomník stolicnobelehradského prepošta Imricha Bubeke Gregor zo Simontornye („sincerioris theologiae alumnus, secretarius reverendi et magnifici domini Emerici Bebek“) Gregorovi Coeliusovi, tajomníkovi generálneho priora pavlínov, Lutherovu zbierku kázni (Postilu). Coelius sa mal v tom čase zdržiavať v kláštore v Gombaseku, a teda v rodovom kláštore Bubekovcov, a následne v neďalekom kláštore Háromhegy. Gregor zo Simontornye sa mu tiež snažil všemožne vnuknúť Kristove evanjelium bez pápežskej moci, a teda bez moci cirkvi. Coelius však vytrvalo odmietal Lutherovo učenie, čo sa dozvedáme z ich vzájomnej korešpondencie, zo štyroch listov, ktoré si vymenili v prvých dňoch roku 1534.⁴² Táto korešpondencia však dnes vzbudzuje patričné podozrenie, nakoľko výmena listov medzi oboma sa udiala vo veľmi krátkom čase. Okrem toho Gregor zo Simontornye dával jeden zo svojich listov niekde „in desertis Hungariae“. Coelius teda nemohol tušiť, kam má poslať svoju odpoveď. Listy sa prvýkrát objavujú v diele o dejinách pavlínskej rehole od Nicolausa Bengera z roku 1743, ktorý čerpal pramene z ústredného archívu pavlínskej rehole, v tom čase sídliacom v kláštore v Mariánke (dnes na Slovensku). Ich zaradením do svojho diela chcel pravdepodobne poukázať na účasť príslušníkov jeho rehole v boji proti

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ ETE II, s. 383.

⁴² ETE II, s. 312, č. 281–282, s. 313, č. 283, s. 315, č. 284.

reformácii.⁴³ Na druhej strane zmienka o Lutherovej knihe kázni, celkom isto Adventnej Postile z roku 1522, je nepriamym dôkazom Dévaiovho vplyvu, ktorý toto Lutherovo dielo nepochybne dobre poznal a sprostredkoval poznatky z neho nielen Imrichovi, ale aj jeho blízkym spolupracovníkom.⁴⁴

Imrichovo zajatie na rozdiel od Dévaiovho netrvalo dlho. Vďaka úsiliu jeho brata Františka a po splnení istých podmienok sa už čoskoro dostal na slobodu. O jeho prepustení sa dozvedáme už z marcového listu 1534, práve od záhrebského biskupa Šimona, ktorý adresoval priamo rímskemu pápežovi. List nám potvrdzuje dôvody zatknutia Bubeka, a to kvôli uzavretiu manželstva. Biskup Šimon sa v liste pohoršuje nad zmierneným trestom pre Imricha a poukazuje na nerovný meter pri odsudzovaní takýchto prečinov v radoch cirkevných hodnostárov. Veď predsa, keby on dopustil takéto mierne tresty v jeho rozsiahlej diecéze, väčšia časť jeho duchovenstva by už bola nakazená touto nebezpečnou sektou. Za rýchlym prepustením Bubeka ako aj za jeho takmer žiadnym potrestaním videl jednoznačne jeho pôvod zo starobylého a mocného uhorského šľachtického rodu.⁴⁵

Prepustenie Dévaia sa predpokladá až začiatkom roka 1535. Väzenie nijako neodradilo oboch aktérov od pokračovania ich priateľstva. V máji toho istého roku písal zo Sárváru (zo sídla Tomáša Nádašdyho) svojmu pánovi a patrónovi Imrichovi („domino et patrono suo“) list, v ktorom spomína okolnosti vzniku svojho diela, venujúceho sa nečinnosti svätcov, ktoré vzniklo na popud jedného z jeho známych. V liste si tiež spomína na úskalia, ktoré prežil vo väzeniach oboch panovníkov. V druhej časti listu venuje svoje aktuálne dielo práve Imrichovi, za jeho neúnavnú pomoc a podporu, ktorú mu prejavuje. Ide o písomné svedectvo jeho kázania, ktoré chce zachovať aj pre ďalšie potomstvo. V závere listu si spomína na Imrichovu manželku, želá mu, aby s ňou žil šťastne s láskou v Krista. Je rád, že si vybral, poučený Božím slovom, túto cestu, namiesto toho, aby sa podľa zvyku niektorých, stretával so ženami pochybných povestí („quam more quorundam per vagos concubitus“).⁴⁶

Spomínaný list je posledným dokladom o vzájomných kontaktoch Imricha Bubeka s Matejom Dévaiom. Ako vieme, Matejove kroky po Sárvári smerovali do Norimbergu, Wittenbergu, a následne na dvory Petra z Perína, Gašpara

⁴³ HERVAY, Ferenc: *A magyarországi kolostorok pusztulása a 16. század közepén és a reformáció*. In: FABINY, Tibor (szerk.): *Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből*. Budapest 1984, s. 187–188.

⁴⁴ CSEPREGI, Z.: *Bebek Imre*, s. 5.

⁴⁵ BESSENYEI, J. (ed.): *c. d.*, č. XXX/2, s. 176.

⁴⁶ ETE III, č. 33, s. 30. Pravdepodobne išlo o Dévaiov prvý latinsky napísaný polemický spis (*Confutatio apologiae cuiusdam Georgii Seghedienensis*).

Šeredyho či Františka Révaya. Imrich naopak našiel svoje poslanstvo v diplomatických službách Jána Zápoľského a najmä jeho manželky, kráľovnej Izabely (od roku 1539), kde dostatočne zúžitkoval svoje univerzitné vzdelanie. Svoju priazeň Izabele prejavil ešte pred sobášom s Jánom Zápoľským, v auguste 1537. Potvrďuje to jeho týždňový pobyt s pomerne veľkým sprievodom šestnástich ľudí a s osemnástimi koňmi v Krakove na kráľovskom dvore jej otca Žigmunda I.⁴⁷ Imrich bol tiež jedným z tých, ktorí v lete 1540 oznámili v Sedmohradsku kráľovnej smrť Jána Zápoľského. Spolu s Antonom Vrančičom a ďalšími dvoma členmi dvora kráľovnej boli strážcami kráľovho tela a kráľovskej koruny na hrade Deva v Sedmohradsku.⁴⁸ Koncom leta toho istého roka poverila kráľovná Izabela Imricha zabezpečením vernosti u sedmohradských Sasov.⁴⁹ Imrich sa tiež intenzívne angažoval v záujme nástupníckych práv Izabelinho syna Jána Žigmunda. Začiatkom roka 1541 bol Alžbetou poverený vyjednávaním s Ferdinandom Habsburským priamo vo Viedni ohľadom prepustenia Budína z Izabeliných rúk ako aj ohľadom naplnenia Ferdinandových záväzkov ešte z veľkovaradínskej zmluvy, ktorú uzavrel v roku 1538 s Jánom Zápoľským. Imrich sa tak stal na istý čas súčasťou dôležitých rozhodnutí o budúcnosti kráľovského Uhorska, pričom, ako sa to dozvedáme z Izabelinho nespokojného listu, dovoľil si nasmerovať rokovania podľa svojho vlastného uváženia.⁵⁰

Zdá sa, že rok 1541 bol pre Imricha mimoriadne turbulentný. Priamo počas diplomatickej misie vo Viedni prešiel do tábora Ferdinanda Habsburského. Ten sa mu odovdčil donáciou boršodského hradu Csorbakó a dočasne mu zveril prepošstvo pri Kostole sv. Mikuláša v Stoličnom Belehrade („preposituram Sancti Nicolai in civitate nostra Alba Regali“).⁵¹ Už v septembri 1541 sledujeme Imricha medzi účastníkmi zhromaždenia hornouhorských stolíc, ktorí v Tokaji prisahali vernosť kráľovi Ferdinandovi. O Imrichovom priklonení sa opäť k rímskokatolíckej cirkvi a tiež k jeho obľúbenému pavlínskemu rádu svedčí aj jeho testament z 25. apríla 1541, ktorý nielenže spísal v pavlínskom kláštore v Újház, neďaleko spomínaného hradu, ale želal si tu

⁴⁷ Izabela bola dcérou poľského panovníka Žigmunda I. Jagelovského a jeho druhej manželky Bony Sforza. VERESS, Endre: *Izabella királyné 1519–1559*. Budapest 1901, s. 27.

⁴⁸ VERESS, E.: c. d., s. 85; ÖVÁRY, Lipót: *A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai 2. füzet, A mohácsi vész utáni korszakból származó s a XVI. század végéig terjedő oklevelek kivonatai*. Budapest 1894, č. 358, s. 75.

⁴⁹ VERESS, E.: c. d., s. 100.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ ETE III, č. 537, s. 528.

byť po smrti aj pochovaný.⁵² Na prvý pohľad kresťansky usporiadaný život narušujú výsledky archeologického výskumu v blízkosti hradu Csorbakő, ktoré tu doložili, práve v čase vlastníctva hradu Imrichom, intenzívne fungujúcu peňazokazeckú dielňu.⁵³ Rovnako vieme, že manželstvo, ktoré uzavrel, sa nijako nestalo prekážkou v jeho nasledujúcich aktivitách. Zdá sa tiež, že bolo napokon pokojným zväzkom,⁵⁴ z ktorého sa narodili aj dve deti, Ján a Alžbeta, s ktorými sa v prameňoch stretávame aj po jeho smrti v roku 1553.⁵⁵ Nepriamym dokladom o jeho neustálom akceptovaní nových reformovaných myšlienok aj po prerušení kontaktov s Dévaiom je pôsobenie kanonika Ľudovíta Szegediho, známeho svojim inklinovaním k reformovanej viere, začiatkom štyridsiatych rokov 16. storočia v prepoštvstve v Stoličnom Belehrade za súhlasu Imricha ako prepošta.⁵⁶ O jeho pretrvávajúcom sympatizovaní s učením Martina Luthera i Filipa Melanchtona jednoznačne hovorí jeho list Tomášovi Nádašdymu, ktorý mu poslal 10. apríla 1546 z Bratislavy. V liste Nádašdyho informoval o nedávnej smrti M. Luthera a priložil aj smútočnú reč, ktorú nad jeho hrobom predniesol Filip Melanchton a ktorá bola neskôr naozaj objavená v Nádašdyho knižnici. Zároveň sa ponúkol v prípade záujmu poslať mu aj iné ich diela (rozhovory, kázne, modlitby ...).⁵⁷

Život Imricha Bubeka z Plešivca v čase dôležitých celospoločenských zmien po bitke pri Moháči ponúka obraz o jednej z prvých prejavovaných náklonností predstaviteľa domácej šľachty k postupne prenikajúcej reformácii do Uhorska. Okrem toho, že pochádzal zo starobylého šľachtického rodu, zaujme tiež skutočnosť, že patril k vtedajším vplyvným uhorským prelátom. Sledovanie jeho osudu prináša pohľad na jeho duchovný život pred spoznaním jedného z prvých uhorských reformátorov, následne počas ich aktívnych kontaktov, a napokon aj po ich prerušení. Uzavretie manželstva, prechod do tábora

⁵² SZÖRÉNYI, Gábor András: *A csorbakői vár története 1648-ig*. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 42, 2003, s. 197, 227.

⁵³ LESZLÍ, Andor: *A szuhogyi csorbakői vár XVI. századbeli pénzhamisító műhelye*. In: Numizmatikai Közlöny, 40 évfolyam, 1941, s. 49–54.

⁵⁴ Helenu dokonca zaznamenávame aj na Imrichových rodových gemerských majetkoch. Z protestu Ondreja zo Štítnika z roku 1538 pred Gemerskou župou spoznávame jej služobníka Pavla Horvátha, ktorý mal násilne vtrhnúť do plešiveckého domu jedného Ondrejovho poddaného. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, fond Andrassy Krásna Hôrka, fasc. 17, no. 81.

⁵⁵ SZÖRÉNYI, G. A.: c. d., s. 213–214.

⁵⁶ KOVÁCS, Eleonóra: *Evangelikusok Székesfehérváron*. In: Honismeret, 41 évfolyam., 2013, č. 3, s. 24.

⁵⁷ ETE IV, č. 451, s. 485. VISKOLCZ, Noémi: *A mecénatúra színterei a főúri udvarban. Nádasdy Ferenc könyvtára*. Szeged – Budapest 2013, s. 21.

Ferdinanda I., opätovné získanie prelátskej hodnosti, prevádzkovanie peňazokazeckej dielne a zároveň disponovanie dielami F. Melanchtona a M. Luthera, potvrdzujú stále neisté hranice medzi starou a novou konfesiou ako i medzi úprimným a zneužívajúcim prijímaním novej viery v priebehu druhej tretiny 16. storočia.

RESUMÉ

KONVERZIA UHORSKEJ ŠLACHTY V DRUHEJ TRETINE 16. STOROČIA (PRÍKLAD IMRICHA BUBEKA Z PLEŠIVCA)

Príspevok sa zameriava na prienik reformácie do Uhorského kráľovstva približne od začiatku dvadsiatych rokov 16. storočia. Približuje najstaršie doklady o prvých humanistických vzdelancoch, kazateľoch a učiteľoch, pôsobiacich v Uhorsku, ktorí boli naklonení učeniu Erazma Rotterdamského, Filipa Melanchtona a Martina Luthera. Osobitne si všíma život prvého domáceho uhorského reformátora Mateja Dévaia, a to aj pred obdobím, kedy prijal reformovanú vieru. Sleduje jeho osudy v Budíne, v Košiciach, vo Viedni a naznačuje aj jeho pôsobenie na dvoroch viacerých významných uhorských šľachticov. Podrobnejší opis jeho činnosti prináša v súvislosti s jeho vôbec prvým svetským patrónom a podporovateľom ešte z prvej polovice tridsiatych rokov 16. storočia, Imrichom Bubekom z Plešivca, a to bezprostredne po tom, ako sa Dévai vrátil z univerzitného štúdia vo Wittenbergu (1531). Toto spojenectvo je o to zaujímavejšie, že Imrich zastával v čase podpory Dévaia hodnosť prepošta kolegiátnej kapituly pri Kostole sv. Mikuláša v Stoličnom Belehrade (Székesfehérvár v Maďarsku). Pod vplyvom Dévaia sa oženil, avšak vďaka svojmu pôvodu z vplyvného uhorského rodu, ho nepostihol za tento skutok žiaden vážnejší trest. Ostala mu naďalej aj jeho cirkevná hodnosť. Autorka sleduje Imrichove osudy aj po tom, čo prestal byť v kontakte s Dévaikom. Na základe niekoľkých nepriamych zmienok doložila jeho pretrvávajúce sympatizovanie s učením Martina Luthera.⁵⁸

Kľúčové slová: Bubekovci z Plešivca, Matej Dévai, Imrich Bubek, reformácia, Martin Luther

⁵⁸ Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0241/21 *Komunikačné stratégie duchovenstva v stredovekom Uhorskom kráľovstve*.

SUMMARY

*THE CONVERSION OF THE HUNGARIAN NOBILITY IN THE SECOND THIRD
OF THE SIXTEENTH CENTURY
(THE EXAMPLE OF IMRICH BUBEK OF PLEŠIVEC)*

This contribution is focused on the spreading of the Reformation to the Hungarian kingdom approximately from the beginning of the 1520s. It introduces the oldest sources concerning the first Humanist scholars, preachers and teachers, working in Hungary, who were sympathetic to the teachings of Erasmus of Rotterdam, Philip Melanchthon and Martin Luther. Special attention is paid to the life of the first domestic Hungarian reformer Matthias Dévay, and this prior to his acceptance of the Reformed faith. It follows his fate in Budín, in Košice, in Vienna and also discusses his activity in the courts of a number of renowned Hungarian nobles. It provides a more detailed description of his work in connection with his first patron and supporter from the first half of the 1530s, Imrich Bubek of Plešivec, and this immediately after Dévay returned from university studies in Wittenberg (1531). This link is of even greater interest due to the fact that Imrich held, at the time of the support from Dévay, the rank of provost of the collegiate chapter at the Church of St. Nicholas in Stoličný Belehrad (Székesfehérvár in Hungary). Under the influence of Dévay, he married but thanks to his origins in an influential Hungarian family, escaped any serious punishment. He continued to hold his ecclesiastical rank. The author follows Imrich's fate up to the time when he lost contact with Dévay. On the basis of several indirect references, his ongoing sympathies with the teachings of Martin Luther are attested to.

Keywords: Bubeks of Plešivec, Matthias Dévay, the Reformation, Martin Luther

Mgr. Monika Tihányiová, Ph.D.
Katedra histórie
Filozofická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika
e-mail: monika.tihanyiiova@truni.sk

Translated by David Livingstone, Dr.